

**КНИГИТЕ НА ВАРНЕНСКИТЕ ХУМОРИСТИ И САТИРИЦИ  
В КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА**

**Турхан Расиев**

**Резюме:** Докладът разглежда развитието на варненските сатирици за периода от 1961 до 2014 г. включително. Авторът изброява издадените книги през този период.

**Ключови думи:** афоризми, епиграми, хумористи, сатирици.

Моите наблюдения върху творчеството на варненските хумористи са от 1956 г. През лятната ваканция се отбивах в кафенето на пенсионерите, където кафеджия беше чичо ми. Наричаха го Музиката, понеже трудно изговаряха името му - Мюзекя. Той имаше завидно чувство за хумор и ми даваше да чета хумористичната страница „Нашето жилище“ на варненския вестник „Народно дело“. Тогава май се наричаше „Сталинско знаме“. Там карикатурите и хумористичните материали бяха предимно конкретни. Имаше и епиграми, и стихотворения от общ характер, но пак изпълняваха някаква възпитателна задача. Управниците се надяваха, че могат да използват хумора и сатирата за комунистическото възпитание на населението. Тогава се открояваха епиграмите на Димитър Стойчев, Иван Троянски, на адвоката Цветан Пчелински, фейлетоните на Димитър Арабаджиев - с псевдоним Митя Радомирец, Велико Бърнев. От карикатуристите впечатление ми правеха Крум Захариев – Захар, и Ганчо Раев. По-късно разбрах, че Раев е писал фейлетони с псевдонима Бабин Трън. През 1961 г. излиза първата книга на варненския поет и сатирик Димитър Стойчев, която е първата бяла лястовица. Епиграмите и сатиричните стихове на талантливия автор правят фурор в тогавашния литературен живот. Самият Радой Ралин пише окуражителен отзив за младия сатирик. В своята малка книжка „Кардиограми“ Димитър Стойчев поставя точни диагнози за тогавашните нрави и страсти. Две години по-късно съдбата се усмихва и на Иван Троянски. Варненското

издателство издава малката му книжка с епиграми и сатирични стихове „С две думи“. По-късно той се изявява като автор на изящни епиграми от национален мащаб. За съжаление размразяването след култа към личността не продължи дълго. След изгарянето на „Люти чушки“ на Радой Ралин, издаването на сатирични книжки беше почти забранено. Въпреки това в „Стършел“ и другите софийски вестници като „Труд“, „Вечерни новини“, „Кооперативно село“, „Трудово дело“ продължават да пускат епиграми и сатирична поезия. Не остават назад и окръжните вестници. Голяма е заслугата на в. „Народно дело“ за израстването на варненските хумористи и карикатуристи. Пригласят му младежкия в. „Полет“, „Маяк“ и „Девненски възход“. По едно време излиза и самостоятелен в. „Весел корабостроител“ в Корабостроителния завод. Там се подвизаваше и хумористът Веселин Горанов. Трибуна за варненските хумористи даваше и Радио Варна. Всяка неделя имаше едночасово хумористично предаване, в което излъчваха епиграми и фейлетони от варненци. Редактори през различните години бяха Ангел Петров, Велико Бърнев, Петър Казаларски и Димитър Вълчев. Петър Казаларски дори издаде книга с фейлетони и хумористични разкази „Пазете се от завистници“ – 2002 г.

През есента на 1964 г. бях приет във ВИНС „Д. Благоев“. През студентските си години се запознах на живо с почти всички варненски хумористи. Ще изброя имената на най-изявените от тях: Ангел Стойчев – автор на четири книги с афоризми и епиграми, фейлетонистите Велико Нанев и Велико

Бърнев, който рисуваше и карикатури, и карикатуристите Емил Милков и Герасим Петров.

По-късно се появиха Веселин Асенов, Димитър Раев. Георги Бербенков публикуваше епиграми, фейлетони и афоризми както във Варна, така и в столичните издания. Първата му книга „Изтървани мисли“ излезе през 1983 г. в бомбастичен тираж - над 20 000 бройки!

Моята първа книга „Не плачи последен“ се появи на бял свят едва през 1978 г., а втората „На четири очи“ – през 1986 г. И в това се състоеше целият парадокс - партийните вестници пускаха нашите епиграми, а издателствата не смееха да ги издадат.

През 1976 г. младият сатирик Краси-мир Машев стана варненски зет и се пресели в така наречената морска столица. С Иван Троянски работехме във вестничето на „Балкантурист“ - Златни пясъци. Машев често идваше в нашата редакция и му помогнахме да се внедри във варненските хумористични страници. Няколко години по-късно той се утвърди като талантлив автор и съвсем очаквано се появи първата му сатирична книга „Криви усмивки“ от варненското издателство. По-късно излязоха в Пловдив и книгите му „Скрити дефекти“ и „На къси вълни“. През 1967 г. се появи и втората книга на Иван Троянски „Неудобен въпрос“. Като че ли от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г. това беше „продукцията“ на варненските сатирици.

Димитър Стойчев (1928 – 1993) – роден в с. Разделна, Варненско. Той беше и си остава най-добрият варненски лирико-сатирик. Издал е следните книги: „Кардиограми“ – 1961 г., „Спасени криле“ – 1965 г. „Нож в гърба на вятъра“ – 1989 г., „Елипси“ – 1969 г., „Пак“ – 1983 г., „Денят минава съпроводен“ – 1989 г. и детските хумористични книжки „Хитрушки“ – 1980 г. и „Троп троп“ – 1982 г. След 10 ноември 1989 г. много от спрените сатири на Димитър Стойчев през годините на тоталитаризма видяха бял свят във в. „Тримата глупаци“, „Стършел“ и „Анти“. За съжаление не можа да ги издаде в отделна книга – почина през пролетта на 1993 г. и бе

погребан в родното си село Разделна. Вятърът на промяната след 10 ноември 1989 г. измете всички комунистически и ведомствени вестници и списания. Изданията станаха частни и собствениците спряха да пускат хумористични и сатирични творби от български автори. Започнаха да печатат само вицове, пълни с тъпотии и секснамеци. Целта им е читателите да затыпеят и по-лесно да бъдат манипулирани. За сметка на това издаването на книги стана свободно. Който има пари, може да издава книгите си, колкото иска и когато си иска.

Докато за 45 години (от 9 септември 1944 до 10 ноември 1989 г.) бяха издадени само 10 сатирични книги от варненски автори, то за 25 години (след 10 ноември 1989 г.) варненските хумористи са издали над 80 книги. Поне на мен са ми известни толкова книги, повечето от които притежавам.

В началото на промените излизаха три хумористични вестника: „Стършел“, „Тримата глупаци“ и „Пардон“. Но двата фалираха и остана само „Стършел“, който едва крета, вместо да жужи и остро да жили. Ние с Георги Бербенков направихме опит да издаваме хумористичен вестник. Нарекохме го „Маска-рад“, но успяхме да издадем само 9 броя, защото няхахме спонсори. После с Владимир Чешмеджиев започнахме да издаваме „Злободневник“, но и той не просъществува дълго. Единствената трибуна за хумористите остана в. „КИЛ“ – издание на Сдружението на варненските писатели. От няколко години излиза нов литературен в. „Литература и общество“, който отделя място и за хумор и сатира, докато в. „Народно дело“ и „Черно море“ са обърнали гръб на варненските сатирици, поети и прозаисти. Те са спокойни, защото творците не забиват нож в гърба на никого, но могат да плюят в лицето на всеки гьонсурат.

Във в. „КИЛ“ от две години вода рубриката „Да ги помним с усмивка“. Вече съм писал за десет хумористи и карикатуристи от Варна, които не са между живите. Първо ще изброя книгите им. Повечето са издадени посмъртно.

1. Цветан Пчелински (1926 – 2001) – „Пчелички от кошера” – сатирични стихове.
2. Любомир Спиров – Жарин (1920 – 2007) – „Студени гримаси” – хумористични стихове – 1942 г., – „Вик от лагера на живота” – сатирични стихове – 1998 г.
3. Димитър Раев (1943 – 2009) – „Пътуване с Пегас” – 2013 г. – стихове и епиграми.
4. Велико Бърнев (1928 – 1987) – фейлетонист и карикатурист – няма издадена книга.
5. Веселин Горанов (1930 – 1992) – автор на фейлетони и хумористични разкази – няма издадена книга.
6. Неделчо Витанов (1939 - 2003) – автор на шест книги: „Рапсодии в сиво” – 1993, „Начумерени монолози” – афоризми – 1995 г., „Кръгла маса за призраци” – 2000 г., „Алабалади” – 2000 г., „Динозавър от бъдещето” – 2001 г., „Постоянен адрес: Улицата” – 2003 г.
7. Върбан Боров (1931 – 2006) – „Бъл-гарски патент” – сборник с шоу-разкази и четива – 2004 г.
8. Д-р Петър Костов (1927 - 2014) – „444 епиграми” – 2001 г., „Двоен човек” – 2001 г., „Образи, мисли и инакомислия” – 2014 г., „Записки от първо лице” – 2014 г. и „1001 карикатури” – 2014 г. (последните три книги са издадени посмъртно).
9. Коста Стайнов (1938 – 2006) – „Изненада в Итака” – 1992 г., „Соло за любовен обой” – 1994 г.
10. Ганчо Раев (1924 – 1996) – автор на няколко хиляди карикатури, публикувани главно във в. „Стършел”, „Народно дело”, „Маяк”, „Девненски възход”. Няма издаден албум. Тази година се навършиха 80 години от рождението му.
11. Иван Троянски (1929 – 1998) – „С две думи” – епиграми – 1963 г., „Неудобен въпрос” – 1967 г., „Слабо се чува” – вицове и анекдоти – 1993 г., „Екслибрис” – избрани стихове и епиграми – 2005 г.
12. От съвременните варненски хумористи най-активен, особено в Интернет е Георги Бербенков. Още като курсант във Военноморското училище публикуваше сериозни разкази, но после се ориентира към хумора. Автор е на стотици публикувани фейлетони и хумористични разкази във варненските вестници и в столичните издания. Издал е следните хумористични книги: „Изтървани мисли” – 1983 г., „Мисли” – 1992 г., „Малшанс” – епиграми – 1993 г., „Вицове” – 2006 г., „Афоризми за туй и онуй” – 2008 г., „Любов в трамвая” – фейлетони и хумористични разкази – 2009 г., „Римувани усмивки” – 2010 г., „Остроумия” – 2011 г., „Весели мисли” – 2013 г., „Калеица” – 2013 г. – афоризми, „Уловени мисли” – 2014 г., „Епиграми за господа и дами” – 2014 г.
13. Красимир Машев е един от най-тителуваните съвременни български сатирици. Ето няколко мнения за неговото творчество:  
Марко Ганчев: „Оригинални епиграми, стихотворения, басни, текстове за песни, книги за деца – професионалният старт на Кр. Машев е респектираш, а до финала има много време и вероятно много радости за почитателите на това дълго бягане с препятствия”.  
Петър Алипиев: „Сатиричните стихове на Кр. Машев са една нова индивидуалност, един нов свят, художествено защитени, изведени до степен на истинска литература, която не се нуждае от снизхождението на редактора, за да бъде публикувана!” Стиховете на Красимир Машев са и смешни, и тъжни, и хитри, и остроумни – повечето от тях са иронични притчи. Всичко това за мен е поезия. Той гледа на света с очи на поет и създава от него свой свят...”  
Сатиричният талант на Красимир Машев не подлежи на никакво съмнение. В това може да се убедите, ако прочетете книгите му, издадени досега: „Криви усмивки” – 1979 г., „Скрити дефекти” – 1985 г., „На къси вълни” – 1988 г., „Антикварна Варна” – шаржове – 2003 г., „Сатирични строфи” – 2008 г. и „Флуиди” – избрано 2013 г. Има и над десет издадени книжки за деца.
14. Панчо Недев (1937) – е от старото поколение варненски писатели. Започва да публикува хумористични творби още преди

1960 г. във в. „На-родно дело”, но по-късно се занимава и със сериозна проза. Автор е на 25 книги, сред които най-сериозното му постижение е трилогията „Луда Камчия”. През последните седем години се върна към хумора и сатирата и издаде следните книги: „Разговорки” – поговорки с добавки – 2007 г., „Чуденки и питанки” – стихове за деца – 2009 г., „Захапки” – епиграми и басни – 2009 г., „Захватки” – 2010 г., „Епиграмада” – избрано – 2011 г., „Епиграмажи” – 2012 г. „Внезапни хрумки” – афоризми и сентенции – 2012 г., „Страсти и красти” – мисли и размисли – 2012 г., „Апострофи” – 2012 г. – по афоризми на класици от сборника „Мъдростта на вековете”, „Победители” – преживелици – хумористична проза – 2013 г.

15. Илия Берберов – (1938) – роден е в с. Добротица, Силистренско. От 1970 г. живее в Аксаково, край Варна. По професия е зооинженер, но хобито му е писане на епиграми и афоризми. Досега е издал следните пет книги: „И на нашата улица” – епиграми – 2012 г., „Анахронизми” – 2012 г., „Ужилвания” – епиграми и афоризми – 2013 г., „Сатирични остроумия” – епиграми и афоризми – 2013 г., „Жилотерапия” – афоризми и епиграми – 2014 г.

16. Живко Сотиров (1936) – е един от най-добрите български афористици. През седемдесетте години на ХХ век редовно печаташе своите „Острословици” под рубриката „Нашенска престилка” във в. „Стършел”. Името му често се появяваше и в хумористичните страници на другите столични издания. Той е известен и като детски писател. За съжаление е издал малко хумористични книги: „Усмивки за всеки ден” – 2000 г., „65 петолъчки” – 2002 г. Негови афоризми са включени (от стр. 163 до 208) в книгата „Морякът, който не знаеше да плува” – избрани произведения.

17. Дилян Бенев е псевдоним на Дилян Василев. Роден е във Варна, но сега живее и работи в София. Има публикации във в. „КИЛ”, „Народно дело”, „Черноморски преглед”, „Литературен форум”, „Стършел” и някои пенсионерски вестници. Има

нестандартно мислене и пише със самочувствието, че е най-добрия автор на афоризми в историята на българската сатира. Не му завиждам на самочувствието – всеки има право да се самозаблуждава. Включил съм го в Антологията на варненските афористи. Притежавам с автограф следните негови книги: „Артефекти” – 2002 г., „Непростимо” – 2004 г., „Инвазия” – 2006 г., „Сатирология” – 2008 г.

18. Светослав Овчаров (1944) – е по професия естраден певец, но обича да се занимава с хумор и сатира. Пише в стихове и проза. Издал е десетина хумористични книги, но аз имам под ръка само четири от тях: „Секс през сълзи” – смешна еротика – 2002 г., „Вчерашни кюфтета” – стихове и проза – 2002 г., „13” – хумористични стихове – 2007 г., „Гримаси на съдбата” – хумористични разкази – 2012 г.

19. Тихомир Йорданов (1932) е известен прозаик и преводач от руски език. Писал е и е публикувал и епиграми. През последните няколко години особено се активизира като сатирик. Остро полемичен е и се подвизава в Интернет. Реагира на разни изказвания по радиото и телевизията. Ето и неговия словесен автопортрет: „За себе си ще кажа без преструвка: изправен ходя, нито бавно, нито бърже. Навеждам се, но само да завържа развързаната си обувка. Такива като мене екземпляри се срещат все по-рядко. Безобразие! Затуй пазете ни, тъй както пазите изчезващите от фауната твари”. Автор е на книжките с епиграми: „Забодени топлийки” – 2013 г., „Злъчни строфи” – насметени бодилчета – 2013 г., „Гротески” – 2014 г.

20. Ангел Йовчев (1946) е хвърлил котва във Варна като студент във ВИНС „Д. Благоев”. Работеше като икономист в Девня и ЖП управление – Варна. Активно сътрудничеса с хумористична поезия и проза във варненските и софийските вестници. Издаде следните книги: „Компроматно време” – епиграми – 1993 г., (редактор Иван Троянски), „Да им се чудиш на хората” – афоризми, мини-басни, епиграми, миниатюри – 1993 г. (редактор Иван Троянски), „Принос към оцеляването” –

1996 г., „Бездуховен пейзаж” – 1998 г. Редактор на последните две книги е Неделчо Витанов, с когото поддържаха тесни творчески връзки. Ангел Йовчев е включен в антологиите на варненските епиграмисти и афористи.

21. Венцислав Бойчев (1948) е възпитаник на Висшето военноморско училище. Дълги години е бил механик на български морски кораби. През 1980 г. издава (със съавтор) „Тълковен речник по морско дело” – изд. Техника, София. Това е първият български морски речник. Пише епиграми и афоризми – има публикации във в. „Черноморски преглед”, „КИЛ”, „Литература и общество”, „Трета възраст”, „Втора младост”. Енигматични материали публикува в сп. „Морски свят”, „Всичко за Варна” и др. През 2013 г. издава три книжки наведнъж: „Мисли с едно наум” – афоризми, „Сатирични стрели” – епиграми и „Епиграмен залп” (редактор Турхан Расиев). Включен е в антологията „Варненски епиграмисти” през 2013 г., в сборниците „Листопад на спомените” и „Законите на Мърфи в ефир”.

22. Валентин Димитров (1946) е възпитаник на Висшето военноморско училище. 33 години служи във военния флот. Отговорен редактор за Варна на националното списание „Клуб „Океан”. Член е на Съюза на независимите български писатели. Творческата му дейност включва над 1400 публикации в периодичния печат във всички публицистични жанрове, както и разкази, очерци и афоризми, помествани в различни сборници. Съставител, редактор и съавтор е на 9 издания, носител е на 7 журналистически и литературни награди. Самият той е издал: „Военноморска азбука”, „Живот с песен”, „Морски хора”, „Слънчева кралица”, „Морски изповеди”, „Морски Космос”. През 2014 г. издаде книгата си с афоризми и епиграми „Извинете за нахалството”.

23. Христо Ганев (1933) е доктор по история. Бил е университетски преподавател. Автор е на много статии и книги, посветени на българската история. Пише есета и афоризми.

Има над 3000 афоризми и сентенции, включени в книгите „На крилете на мъдростта” – първа и втора част, „От изворите на мъдростта” – 2008 г., „Под звездното небе на духовността” – 2013 г.

24. Васил Каракашев (1934) беше известен като спортен коментатор. Предавал е над 500 футболни мача по Радио Варна, Радио Шумен и Радио София. През последните години има успешни прояви като хуморист. Има публикации във варненските вестници, в „Стършел”, „Трета възраст”. Издаде две хумористични книги: „Смешни истини – 2011 г. с анекдоти, афоризми, сентенции и епиграми; „Оттук-оттам – за смях и срам” – 2012 г. – афоризми. Ето и една негова автоепиграма:

От Белослав съм!

Но в Белослав  
не съм известен,  
защото съм местен!

25. Турхан Расиев (1942) – един от най-известните варненски сатирици. Пише афоризми, епиграми, сатирични миниатюри, краткописи и др. Издал е книгите: „Не плачи последен” – 1978 г., „На четири очи” – 1986 г., „Нямам думи” – 1991 г., „Море до гуша” 1996 г., „Врели-некипели – 2001 г., „Дезинфекция” – 2006 г., „Сатирична зона” – 2007 г., „Политическа джунгла” – 2007 г., „С перо от Пегас” – 2008 г., „Многоетажни гробища” – 2009 г., „За мъжа и жената в кръга на шегата” – две книги с афоризми и епиграми – 2010 г., „Политиквеници” – политизирани мисли – 2010 г., „Апострофиада” – апострофи по стихове на български поети – 2011 г., „По кратката процедура” – краткописи – 2012 г., „Без задни мисли” – афоризми – 2014 г., „Български хумористично-сатиричен речник” – 2014 г., „Политически епиграми” – 2014 г.

Турхан Расиев е съставител на антологиите: „Антология на българския афоризъм” – 2009 г., „Антология на варненския афоризъм” – 2012 г., „Антология Варненски епиграмисти – 2013 г., „Антология на българската епитафия – 2013 г., „Крилати

мисли” – антология на български афористи, родени през де-ветнадесети век.

Има още няколко автори, които са издали по една или две хумористични книги. Трябва да отбележа, че имат събрани материали за още 2 – 3 книги, но нямат финансови средства да ги издадат. Това са Иван Петров – Соколов - „Субективизми”; Владимир Русев – Мичмана – „Щурово царство”; „Ваня Дичева – „Секс и политика”, Иван Бъчваров – „Подстригване на активисти”; Алек-сандър Черобаев - „Български патент”, Христо Николов – „Цветът на сенките” - афоризми, Христо Недялков – „Диоптри за глухи”; той е и много добър карикатурист; Славейко

Чамурлийски - „Дълбоки мисли” и „Анекдоти”; Ненко Пенев – „Горчиви хапове; Йордан Бъчваров – „Мисли, афоризми и парадокси”; Емилиян Ялъмов - „Центрофугирани мисли” – в две части; Иван Долски – „Кметът с каска” - сатирични стихове; Златка Дамянова – „Катастрофа” – епиграми; Веселин Асенов - „Трън в петата”; Емил Мълчев – „Лъв стори”; Димитър Ъглен – „Да бъдеш или да не бъдеш?” – епиграми на тема трезвеност; Васил Дачев – „Риба на суша”.

Може да има и други издадени сатирични и хумористични книги от варненци, но аз нямам информация за тях.

За контакти:  
Турхан Расиев  
052 30 48 98  
0885 32 12 61